

Dr hab. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska, prof. UMK
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, 13.05.2019 r.

Recenzja poprawionej i uzupełnionej wersji rozprawy doktorskiej mgr Eweliny Palian-Kobieli pt. *Biblioteka i ludzie. Motyw książki w wybranych przekładach powieści obcej po roku 1989*, przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Anny Tokarskiej przy udziale promotora pomocniczego dr Ewy Bartos, Katowice: Uniwersytet Śląski, 2019 [masz.], 247 s.

Przedmiotem dysertacji jest motyw książki, biblioteki i ludzi książki (w tym czytelników) w wybranych przekładach literatury pięknej obcej, wydanej po 1989 r. w Polsce. To temat ciekawy i ważny, dający asumpt to przemyśleń na temat ewoluującego wizerunku biblioteki, bibliotekarzy, wzorów czytania, ich różnorodności, sposobów przedstawienia artefaktu jakim jest książka w literaturze pięknej i innych zagadnień wiążących się z okolicznościami lektury. Należy podkreślić, że podjęty temat badawczy nie został w takim ujęciu opracowany w polskim piśmiennictwie z zakresu bibliologii i informatologii, choć tematyka motywów książki, biblioteki i ludzi książki pojawiała się już w literaturze ze wzmiankowanej dyscypliny. Recenzja dotyczy poprawionej i uzupełnionej wersji tytułowej rozprawy doktorskiej, w której Autorka dokonała zmian zgodnie z sugestiami zawartymi w recenzji mojego autorstwa z dnia 8 grudnia 2018 r.

Charakterystyka i ocena poszczególnych części pracy

Nadal pewne zastrzeżenia budzi tytuł rozprawy. Sugeruje dysproporcję w prezentowaniu trzech motywów w literaturze: biblioteki, książki i ludzi książki. Tymczasem treści te omówiono proporcjonalnie, w rozdziałach o zbliżonej strukturze.

Praca składa się ze wstępu, nienumerowanej części zatytułowanej *Definicje i terminologia* oraz trzech rozdziałów (wewnętrznie rozbudowanych), zakończenia i bibliografii. Brakuje spisów pomocniczych. Przydatny byłby indeks osobowy lub krzyżowy. Praca obfituje w cytaty zaczerpnięte z prac wielu autorów, zarówno w odniesieniu do

literatury podmiotowej, jak i przedmiotowej. Taki aparat pomocniczy znacznie ułatwiłby czytelnikowi odnalezienie interesujących go treści, zważywszy, że analizowane utwory literackie przywoływane są w dysertacji wielokrotnie. Bibliografia załącznikowa została podzielona na teksty literackie i opracowania (tu podział na wydawnictwa zwarte, artykuły i dokumenty elektroniczne). Po pierwsze uważam, że słowniki i encyklopedie winny się znaleźć w grupie źródła, do których można zaliczyć także teksty literackie stanowiące wszak źródło do badań. Po drugie, wydzielenie współcześnie dokumentów elektronicznych (które też mogą być książkami, artykułami itp.) jest anachroniczne.

Wstęp prezentuje stan badań, w głównej mierze odnoszący do literatury polskiej. Bardzo ogólnie wskazany został cel rozprawy jakim było „poszukiwanie i ukazanie w literaturze pięknej motywów książki, biblioteki oraz wizerunku ludzi związanych z książką, refleksja nad nimi i ich interpretacja” (s. 4). Przedmiotem badań stały się „czterdzieści trzy powieści obcojęzyczne, autorów publikujących współcześnie” (s. 4), napisane w języku angielskim (29), hiszpańskim (11), niemieckim (1), rosyjskim (1) i włoskim (1), „zarówno ambitnych twórców, jak i mniej znanych i mniej sławnych pisarzy” (s. 4), która to konstatacja nie do końca jest logiczna. W ogólny sposób omówiono metody i techniki badawcze. W zasadzie pominięto opis etapów postępowania badawczego. Autorka wskazuje, że ważnym kryterium doboru książek do analizy – oprócz tego, że była to literatura dla dorosłych tłumaczona na język polski po 1989 r. – był fakt, że była ona bestsellerem. Dokonuje konceptualizacji pojęcia bestseller. Ponadto wyjaśnia, że przy konstruowaniu listy utworów do analizy była brana pod uwagę również „popularność w serwisie polecającym i oceniającym książki lubimyczytac.pl oraz obecność na liście bestsellerów EMPIKU” (s. 3), a także „prywatne obserwacje” Autorki, która jest bibliotekarzem. Szkoda, że nie wyjaśnia szczegółów stosowania tych kryteriów i nie prezentuje tych etapów postępowania badawczego, które zaowocowały utworzeniem wykazu analizowanych tytułów. Zabrakło precyzji w odniesieniu do kryterium, jakim była popularność w serwisie lubimyczytac.pl. W jaki sposób Autorka ją mierzyła? Obecnością na liście Top 100? Liczbą czytelników? Liczbą opinii? Ocenami czytelników? We *Wstępie* omówiono też strukturę pracy i sposoby prezentacji treści.

W części zatytułowanej *Definicje i terminologia*, Autorka dookreśla cel dysertacji i wskazuje szczegółowe cele badawcze, którymi są „wskazanie czy można odnaleźć w literaturze stereotyp bibliotekarza, a więc uproszczony, zabarwiony wartościująco obraz tej grupy zawodowej, odnalezienie różnorodnych funkcji książki w literaturze oraz opisanie metafor i symboli związanych z książkami” (s. 15). Tutaj też definiuje pojęcia, których

motywów będzie poszukiwała w literaturze pięknej. Zamierzenie słuszne, choć momentami prezentowane treści są oczywiste i zważywszy fakt, że praca lokuje się również w bibliologii i informatologii, mogłyby zostać pominięte (np. definicja cymelium, manuskryptu, poszczególne typy bibliotek). Słusznie zaprezentowano koncepcję rozprawy, koncentrującą się wokół triady: książka, biblioteka, czytelnik, korespondującej jednocześnie z wykorzystaną metodą funkcjonalną.

Pierwszy rozdział zatytułowany *Książka jako obiekt literacki*, dotyczy tytułowego obiektu pojawiającego się w literaturze. Autorka słusznie wyszła od wyjaśnienia koncepcji, porządku rozdziału i autorskiej typologii książek pojawiających się w analizowanych dziełach literackich. Następnie w trzech kolejnych podrozdziałach zatytułowanych: *Książka symboliczna Zafona*, *Książka rzeczywista*, *Książka fikcyjna* prezentuje obfite fragmenty z tytułowej literatury, przedstawiające książkę właśnie w takich ujęciach. Podsumowanie rozdziału odnosi się ogólnie do funkcji książki w życiu człowieka i społeczeństwa.

Rozdział drugi nosi tytuł *Biblioteka w przestrzeni literackiej*. Zaprezentowano w nim typologię opisów bibliotek reprezentowanych w analizowanych tekstach literackich, która jest tożsama z tą odnoszącą się do książek i zaproponowaną w I rozdziale dysertacji. Zatem tytuły podrozdziałów to: *Biblioteka symboliczna Zafona*, *Biblioteka rzeczywista*, *Biblioteka fikcyjna*. We wprowadzeniu do rozdziału Autorka przywołuje współczesne typologie bibliotek i na tym tle sytuuje własny podział na biblioteki symboliczne, rzeczywiste i fikcyjne. W paragrafie poświęconym bibliotekom fikcyjnym, Autorka opisuje (bazując na literaturze bibliotekoznawczej) biblioteki prywatne i wplata w rozważania cytata Jana Bystronia z tekstu *Człowiek i książka* (s. 103). Zważywszy, że pierwsze wydanie tej książki ukazało się w 1916 r., warto byłoby to zapożyczenie opatrzyć odautorskim komentarzem. W zgrabnym podsumowaniu rozdziału II Autorka niepotrzebnie definiuje biblioteki domowe.

Dysertację zamyka rozdział zatytułowany *Odbiorca książki w tekście literackim*, gdzie konsekwentnie, jak w dwóch pierwszych częściach, przedstawiono opisy wydawców, antykwariuszy, księgarzy, czytelników i bibliofilów w poddanych analizie utworach literackich. Takie też nazwy nosi pięć wyróżnionych podrozdziałów, których kolejność wyjaśniono we wprowadzeniu. Nie znajduję powodu dla wyjaśniania pojęcia pastisz w tekście głównym (s. 121). W podsumowaniu rozdziału pojawiają się liczne cytaty z literatury bibliotekoznawczej. Poza tymi – w mojej ocenie – zbędnymi informacjami rozdział jest dobrze napisany.

W *Zakończeniu* Autorka prawidłowo odnosi się do określonych we *Wstępie* celów pracy i zadań jej postawionych. Jak w poprzednich częściach, wiele cytatów jest zbędnych, w

tym tych dotyczących stereotypów (s. 230 i dalsze). Autorka wielokrotnie odwołuje się do *Encyklopedii książki*, podczas gdy w zakończeniu należałoby się już spodziewać samodzielnych, autorskich interpretacji i wniosków z badań własnych. Opinia na temat „różnych stereotypów bibliotekarza” jest nieco kontrowersyjna (s. 231).

Autorka nie ustrzegła się drobnych błędów, które wprawdzie nie mają wpływu na merytoryczną wartość tekstu, niemniej wymagają korekt. We *Wstępie* (s. 12) Autorka pisze o Bibliotece Narodowej Turcji w Stambule, podczas gdy znajduje się ona w stolicy Turcji - Ankarze. Sugeruję także w identycznych, następujących po sobie opisach stosować powszechnie stosowane skróty: tamże lub ibidem (zob. np. s. 27, 30-31, 33-35, 49, 57) zaś tytuły prac, na które się wcześniej powoływaliśmy, zastąpić skrótem dz. cyt. lub op. cit.

Konkluzja

W podsumowaniu całości rozważań stwierdzam, że poprawiona i uzupełniona wersja rozprawy doktorskiej magister Eweliny Palian-Kobieli może być podstawą dopuszczenia do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Autorka podjęła problematykę ciekawą, ale i trudną do opracowania, bo wymagającą po pierwsze wiedzy z zakresu bibliologii, z drugiej erudycji i kompetencji literaturoznawczych. Słabą stroną rozprawy pozostaje brak szczegółowego objaśnienia jej założeń metodologicznych (w tym zwłaszcza omówienia kryteriów doboru tytułów utworów literackich do analizy) i etapów postępowania badawczego. Praca obfituje w cytaty, które – co zrozumiale – muszą pojawić w dysertacji poświęconej występowaniu konkretnych motywów w literaturze. Nieuzasadnionym jednak jest nadmierne stosowanie zapożyczeń z literatury bibliotekoznawczej czy literaturoznawczej, na którą oczywiście należy się powoływać, lecz np. z użyciem parafrazy czy odesłań w przypisach. Autorka włożyła dużo wysiłku w odnalezienie stosownych fragmentów prac prezentujących książkę, bibliotekę i ludzi książki. Przytoczyła ciekawe przykłady ich opisów pojawiających się w literaturze pięknej, tłumaczonej i wydanej w Polsce po 1989 r., które mają spory walor poznawczy. Podjęła próbę sformułowania syntetycznych, autorskich interpretacji i wniosków, zarówno w podsumowaniach rozdziałów, jak i w zakończeniu pracy. Niewątpliwie praca w dużym stopniu wypełnia lukę w piśmiennictwie z zakresu bibliologii i informatologii, dotyczącym motywów książki, biblioteki i ludzi książki w literaturze pięknej obcej przetłumaczonej na język polski po 1989 roku. Może też stanowić ważne źródło dla dalszych prac badawczych, analizujących podobne wątki w literaturze pięknej.

Stwierdzam zatem, że poprawiona i uzupełniona wersja pracy doktorskiej mgr Eweliny Palian-Kobieli, pt. *Biblioteka i ludzie. Motyw książki w wybranych przekładach powieści obcej po roku 1989* spełnia wymagania określone w art. 13. *Ustawy z 14 marca 2003*

r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i może być przedstawiona do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. inż. Andrzej Kozłowski